

Fecr Yayınları: 626

FIKİH VE FARK

-Kavramsal, Metodolojik ve Problematik Açından Furûk-u Fıkhiyye-

Muhammet BAĞÇIVAN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.

(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak

FCR

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Halil KILIÇ

Baskı ve Cilt

NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.

Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA

Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Aralık 2022

ISBN: 978-625-8304-73-2

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1

Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60

Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

FIKİH VE FARK

-Kavramsal, Metodolojik ve Problematik Açından
Furûk-u Fıkhiyye-

Muhammet BAĞÇIVAN

Ankara 2022

Muhammet BAĞÇIVAN

1989 yılında Muş'ta doğdu. 2016'da Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2018 senesinde Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisansını tamamladı. Aynı enstitüde doktora eğitimini sürdürmektedir. Yazar, 2016 yılında Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde araştırma görevlisi olarak başladığı görevine devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	15
ÖN SÖZ	17
GİRİŞ	19
I. Araştırmanın Mâhiyeti ve Önemi	19
II. Araştırmanın Kapsamı ve Metodu	21
III. Araştırmanın Amacı	24
IV. Araştırmanın Kaynakları	24
V. Konuyla İlgili Çalışmalar	26
A. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar	26
B. Yurt İçinde Yapılmış Çalışmalar	29
VI. İmâm Nevevî'nin Hayatı ve Eserleri	32
A. İmâm Nevevî'nin Hayatı	32
B. Hocaları	38
1. Fıkıh ve Fıkıh Usûlü Alanındaki Hocaları	38
2. Hadis Alanındaki Hocaları	38
3. Dil Alanındaki Hocaları	39
C. Öğrencileri	39
D. Eserleri	40
1. Fıkıh ve Fıkıh Usûlü Alanındaki Eserler	40
2. Diğer İlimlerde Telif Ettiği Eserleri	43
VII. Minhâcü't-Tâlibin	45
A. Minhâcü't-Tâlibin'in Önemi	47
B. Minhâcü't-Tâlibin ile İlgili Yapılan Çalışmalar	49
1. Şerh ve Hâşiyeler	49
2. İhtisârlar	51
3. Rumûzlarla İlgili Çalışmalar	52
4. Delilleri Toplayan Eserler	52
5. Manzûmlar	53
VII. Minhâcü't-Tâlibin'de Kullanılan İstilâhlar	53

BİRİNCİ BÖLÜM
FURÛK-U FIKHİYYE'NİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ VE
TÂRİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Furûk-u Fıkhiyye'nin Anlamı -----	59
1.1.1. Furûk'un Lügat Anlamı -----	59
1.1.2. Furûk'un Terim Anlamı -----	64
1.1.2.1. Fark -----	64
1.1.2.2. Furûk -----	68
1.1.3. Fıkıhın Lügat Anlamı -----	71
1.1.4. Fıkıhın Terim Anlamı -----	73
1.1.5. Furûk-u Fıkhiyye'nin Tanımı -----	73
1.2. Furûk-u Fıkhiyye'yle İlgili Olan Kavramlar -----	78
1.2.1. Cem' ve Fark -----	78
1.2.2. el-Kavâidu'l-Fıkhiyye -----	82
1.2.3. Davâbit -----	84
1.2.4. Eşbâh ve Nezâir -----	88
1.2.5. İlm-i Hilâf -----	89
1.2.6. Elgâz-ı Fıkhiyye -----	91
1.3. Furûk-u Fıkhiyye Örneklerinde Bulunması Gereken Nitelikler	94
1.4. Furûk Meselelerini Tespit ve Cem' Yöntemleri -----	103
1.5. Furûk-u Fıkhiyye'nin Doğuşu ve Furûk-u Fıkhiyye Litera- türünün Gelişimi -----	113
1.5.1. Furûk-u Fıkhiyye'nin Doğuşu -----	113
1.5.2. Fıkıh Usûlünde Furûk -----	119
1.5.3. Furûk İlminin Önemi ve Faydaları -----	122
1.5.4. Furûk Türü Eserlerin Yazım Yöntemleri -----	127
1.5.3.1. Furû' Metodu -----	128
1.5.3.2. Kavâid Metodu -----	129
1.5.3.3. Karma Metod -----	131
1.6. Fıkıh Dışındaki İlimlerde Furûk -----	132
1.6.1. Arap Dilinde Furûk -----	133
1.6.2. Kur'an ve Kur'an İlimlerinde Furûk -----	135
1.6.3. Hadis İlimlerinde Furûk -----	138

1.6.4. Kelâm İlminde Furûk-----	140
1.7. Telif Edilen Eserler -----	142
1.7.1. Şâfiî Mezhebi -----	142
1.7.2. Hanefî Mezhebi -----	148
1.7.3. Mâlikî Mezhebi -----	149
1.7.4. Hanbelî Mezhebi -----	151

İKİNCİ BÖLÜM

MİN HÂCÛT-TÂLİBİN'DE TESPİT EDİLEN FURÛK-U FIKHIYYE MESELELERİNİN TAHLİLİ

2.1. Kitâbu't- Tahâre -----	153
2.1.1. İçine Necâset Düşen Suyun Kulleteyn Miktarında Olması -----	153
2.1.2. Menînin Abdesti Bozmaması -----	156
2.1.3. Mestin Altını ve Üstünü Mesh Etmek -----	157
2.1.4. Abdest ve Guslün Yenilenmesinin Sünnet Olması ----	159
2.1.5. Şarabın Kendiliğinden ve İçine Birşey Atılarak Sirkeye Dönüşmesi -----	160
2.1.6. Abdest Almak İsteyen Kişiye Suyun ve Su Parasının Hibe Edilmesi -----	162
2.1.7. Mukîmin ve Seferînin Teyemmüm Yapararak Kıdıkları Namazı Kaza Etmeleri -----	164
2.1.8. Hayızlı Kadının Orucu Kaza Edip Namazı Kaza Etmemesi-----	166
2.2. Kitâbu's- Salât -----	170
2.2.1. Cuma Günü İstivâ Vaktinde Namaz Kılmanın Câiz Olması -----	170
2.2.2. Kerâhet Vakitlerinde Mekke Harem'inde Sebebi Olmayan Namazları Kılmanın Câiz Olması -----	171
2.2.3. Sabah Namazı Ezanının Vaktinden Önce Okunabilmesi -----	173
2.2.4. Niyet Etmenin Namazda Rükün, Oruçta ise Şart Olması -----	174

2.2.5. Namazda İmamı Uyarmak için Erkeklerin Tesbih Etmesi, Kadınların ise Tesfik Yapması -----	175
2.2.6. Günâhkârı Görünce Şükür Secdesini Ona Göstererek Yapmak, Mübtelâyı Görünce Şükür Secdesini Ona GöstermedenYapmak-----	178
2.3. Kitâb-u Salâti'l- Cemaâ -----	179
2.3.1. Me'mûmun İmâmı, İmamın Cemaati İsmen Tâyin Etmede Hata Etmesi -----	179
2.3.2. Güneş ve Ay Tutulması Namazlarında İmâma Birinci ve İkinci Rükûda Yetişmek -----	180
2.4. Kitâbu'z-Zekât-----	182
2.4.1. Havl/Yıllanma Şartının Olmadığı Mallar -----	182
2.4.2. Yağmur Suyuyla ve Hayvan Vasıtasıyla (Su Taşınarak) Sulanan Mahsüllerin Zekât Oranı-----	183
2.4.3. Erkeğin Altından Bir Parmak Boğumu Yaptırmasının Câiz, Tam Parmak Yaptırmasının ise Haram Olması -----	185
2.4.4. Altın Takı Takmanın Erkeklerle Haram, Kadınlara ise Helal Olması -----	186
2.5. Kitâbu's-Siyâm-----	188
2.5.1. Farz ve Nâfile Oruçta Niyetin Vakti -----	188
2.5.2. Şâbân veya Ramazan Aylarının Otuzuncu Günü Oruca Niyet Etmek-----	191
2.5.3. İsteyerek Kusmanın Orucu Bozması, İstemeyerek Kusmanın Orucu Bozmaması -----	193
2.6. Kitâbu'l-İtikâf -----	194
2.6.1. Bayılma Müddetinin İtikâftan Sayılması, Delirme Müddetinin ise İtikâftan Sayılmaması -----	194
2.7. Kitâbu'l-Hac-----	195
2.7.1. Mekke ve Medîne Haremlerinde Avlanan Hayvanların Bedelinin Tazmîn Edilmesi-----	195
2.8. Kitâbu'l-Bey' -----	196
2.8.1. Satın Alınan Malın İâdesinde Muttasıl ve Munfasıl Artışların Hükümü-----	196

2.8.2. Kabzedilmeyen Köleyi Azat Etmenin Câiz Olması----	198
2.9. Kitâbu's-Selem-----	199
2.9.1. Selem Akdinde Büyük ve Küçük Bir Yerleşim Yerin Meyvesi Olmasını Şart Koşmak-----	199
2.9.2. Cârîyede Selem Yapmanın Câiz, Onu Borç Vermenin ise Haram Olması-----	201
2.9.3. Kişinin Verdiği Borcun İadesi Hakkında Şart Koşması	202
2.10. Kitâbu't-Teflîs-----	204
2.10.1. Müslüman ve Kâfir Çocuklarının Kasık Bölgesindeki Kullanmanın Bulûğ Göstergesi Sayılması-----	204
2.10.2. Velinin Velâyetindeki Çocuğun Evini Yapabileceği Malzemeler-----	206
2.10.3. Borçlu ve Kefilin İbrâ Edilmesi-----	207
2.11. Kitâbu'ş-Şerike-----	208
2.11.1. Şirket Akdinde Sermayenin Mislî ve Kıyemî Mal Ol- ması-----	208
2.12. Kitâbu'l-Vekâle-----	210
2.12.1. Vekil, Emânetçi ve Gaspçının Ellerindeki Malı Sahibine Teslim Ederken Şahit İstemeleri-----	210
2.13. Kitâbu'l-İkrâr-----	212
2.13.1. "ألف ودرهم" ve "خمسة وعشرون درهما" İfadelerinde İkrâr Edilen Miktarı Açıklamak-----	212
2.14. Kitâbu'l-Âriye-----	214
2.14.1. Âriye Alınan Arazinin Başka Bir Amaçla Kullanılması	214
2.14.2. Âriye Alınan ve Gasbedilen Malın Tazmîni-----	215
2.15. Kitâbu'ş-Şuf'a-----	216
2.15.1. Menkûl ve Gayr-ı Menkûl Mallarda Şuf'a Hakkı----	216
2.16. Kitâbu'l-Kırâd-----	218
2.16.1. Kırâd ve Müsâkât Akitlerinde Sürenin Belirtilmesi---	218
2.17. Kitâbu'l-İcâre-----	220
2.17.1. Kiralanan Evin Damındaki ve Arsasındaki Karı Temiz- leme Sorumluluğu-----	220
2.18. Kitâbu İhyai'l-Mevât-----	221

2.18.1. Mekke Haremi ile Müzdelife ve Minâ Arazilerini İhyâ Etmek-----	221
2.18.2. Ölü Arazinin Ev veya Ağıl Olarak İhyâ Edilmesi ----	223
2.18.3. Ölü Arazilerin Tarla veya Bostan Olarak İhyâ Edilmesi -----	224
2.18.4. Madenlerin İhyâ Edilmesi-----	226
2.18.5. Arta Kalan Suyun Tarlanın Sulanması ve Hayvanların İçmesi İçin Verilme Zorunluluğu -----	228
2.19. Kitâbu'l-Vakf-----	229
2.19.1. Mescit ile Mescidin Hasır ve Direklerinin Satılması -	229
2.20. Kitâbu'l-Hibe-----	231
2.20.1. Hibeden ve Vasiyetten Rucû Etmek -----	231
2.21. Kitâbu'l-Lukata-----	232
2.21.1. Buluntu Malı ve Çocuğu Almanın Hükmü -----	232
2.21.2. Buluntu Malı ve Çocuğu Almada Şahit Tutmak ----	234
2.21.3. Harem Bölgesi ile Diğer Yerlerin Buluntularının Temellük Niyetiyle Alınması-----	235
2.22. Kitâbu'l-Ferâiz-----	237
2.22.1. Erkek ve Kız Çocuklarının Mirastan Aldıkları Hisse-	237
2.22.2. Mürisini ve Kendisine Vasiyette Bulunanı Öldüren Kişi-----	239
2.23. Kitâbu'l-Vesâyâ -----	240
2.23.1. Akrabalara Yapılan Vasiyete Anne, Baba ve Çocukların Dâhil Olmaması -----	240
2.23.2. Arapların Akrabaya Yaptıkları Vasiyete Anne Tarafından Olan Akrabaların Vasiyete Dâhil Olmaması----	242
2.23.3. Devlet Başkanının ve Hâkimin Fısk Nedeniyle Azledilmesi-----	243
2.24. Kitâbu'l-Vedi'â -----	245
2.24.1. Emânet Verilen Dirhemlerin Yende ve Cepte Muhâfaza Edilmesi-----	245
2.25. Kitâbu Kasmî'l- Fey' Ve'l-Ganîmet -----	246

2.25.1. Piyade ve Süvarilerin Ganimetten Alacakları Hisse Miktarı -----	246
2.26. Kitâbu Kasmi's- Sadakât -----	249
2.26.1. Farz-ı Kifâye ve Nâfile İbâdetlerle Meşğul Olan Kişinin Fakir Sayılması -----	249
2.27. Kitâbu'n-Nikâh -----	250
2.27.1. Müslüman Kadınların Birbirlerine ve Zimmî Kadınlara Karşı Avret Yerleri -----	250
2.27.2. Velinin Çocuğunun Erkek Kölesini ve Cârîyesini Evlendirmesi -----	252
2.28. Kitâbu'l-Hul' -----	254
2.28.1. "متي" ve "إن" Lafızları Kullanılarak Hul' Akdi Yapılması -----	254
2.29. Kitâbu't-Talâk -----	256
2.29.1. İkrâh Altındayken Yapılan Boşama ve Öldürme Fiilleri -----	256
2.29.2. Kocanın Cimâ' Yaptığı Temizlik Döneminde Hamile Olan ve Olmayan Eşini Boşaması -----	259
2.29.3. Kocanın, Eşini Boşamayı Ta'lik Ettiği Fiilleri Diri veya Ölü Birisine Yapması -----	260
2.30. Kitâbu'l-'İded -----	261
2.30.1. Boşanma ve Vefat İddetinin Süresi -----	261
2.31. Kitâbu'n-Nefekât -----	265
2.31.1. Fakir veya Zengin Kocanın Eşinin Nafakasını Te'min Etmemesi Halinde Eşinin Nikâhın Feshedilmesini İsteme Hakkı -----	265
2.32. Kitâbu'l-Cirâh -----	267
2.32.1. İki Kişinin Beraberce Birini Öldürmeleri veya Hırsızlık Yapmaları -----	267
2.32.2. Sarhoşa Kısâs Cezası Verilmesi -----	269
2.32.3. Müslüman ve Zimmî'nin Birbirlerine Karşı Kısâs Edilmeleri -----	270

2.32.4. Ebeveynini Öldüren Çocuğun Kısâs Edilmesi, Çocuğunu Öldüren Ebeveynin ise Kısâs Edilmemesi -----	272
2.33. Kitâbu'd-Diyât -----	275
2.33.1. Hatayla Öldürmelerde Diyetin Âkile Tarafından Ödenmesi, Kasten Öldürmelerde ise Diyetin Âkile Tarafından Ödenmemesi -----	275
2.33.2. Yahudî ve Hristiyan ile Mecûsinin Diyetlerinin Miktarı -----	278
2.34. Kitâbu Da'va'd-dem ve'l-Kasâme -----	280
2.34.1. Sihir Yoluyla Öldürmede Şahitliğin Kabul Edilmemesi -----	280
2.34.2. Kişinin Mürisinin Lehine Şahitlikte Bulunması-----	281
2.35. Kitâbu'l-Buğât-----	282
2.35.1. Bağîlerin Hâkimlerinin Verdiği Hükümlerin Kabul Edilmemesi -----	282
2.36. Kitâbu'z-Zinâ-----	284
2.36.1. Muhsan ile Bekârın Zina Cezası-----	284
2.36.2. Zina Yapan Bekâr ile Kölenin Cezası -----	291
2.37. Kitâbu Haddi'l-Kazf-----	294
2.37.1. Hür ve Köleye Verilen Kazf Haddinin Miktarı -----	294
2.38. Kitâbu Kat'i's-Serika-----	295
2.38.1. Mescidin Kapısını, Direğini Çalanla Hasırlarını ve Kandillerini Çalan Kişinin Elinin Kesilmesi -----	295
2.38.2. Hırsız, Mühtelis ve Müntehibin Cezası-----	297
2.39. Kitâbu's-Sayyal ve Damâni l-Vulât-----	299
2.39.1. Sahibinin Yanında Olmadığı Hayvanların Gündüz ve Gece Vakti Ekinleri Telef Etmesi-----	299
2.40. Kitâbu's-Siyer-----	301
2.40.1. Farz-ı Kifâye Olan Cihât ve İlim Tahsilinde Anne-Babanın Rızasını Almak -----	301
2.40.2. Müslüman ve Zimminin Cihât Etmeleri için Ücretle Tutulmaları-----	303
2.41. Kitâbu'l-Hüdne-----	304

2.41.1. Devlet Başkanı Tarafından Ateşkes ve Zimmet Antlaşmasının Bozulması-----	304
2.42. Kitâbu's-Sayd ve'z-Zebâih -----	306
2.42.1. Avın Havadayken Vurularak Yere Düşüp Ölmesi ve Yüksek Bir Yere Düşükten Sonra Yuvarlanıp Ölmesi -----	306
2.43. Kitâbu'l-Udhiyye -----	308
2.43.1. Hafif Düzeyde Uyuz Hastalığının Bulunduğu Hayvanların Kurban Edilememesi -----	308
2.44. Kitâbu'l-Eymân-----	310
2.44.1. “ لحم/ Et” Kelimesinin Balık için Kullanılmaması ----	310
2.44.2. Yiyeceğine veya Yemeyeceğine Yemin Ettiği Hurmanın Başka Hurmalarla Karışması -----	312
2.44.3. Nezredilen Şehrin Dışında Adağın Yerine Getirilmesi	313
2.45. Kitâbu'l-Kazâ -----	314
2.45.1. Hâkimin, Celî ve Hafî Kıyâsa Muhâlif Hüküm Vermesi -----	314
2.46. Kitâbu'ş-Şehâdât-----	318
2.46.1. Usûl ve Furûun Lehine ve Aleyhine Şahitlik Yapmak	318
2.47. Kitâbu'd-Dâ'vâ ve'l-Beyyinât -----	319
2.47.1. Nikâh ve Alışveriş Dâvâsında Mutlak Lafız Kullanmak-----	319
2.48. Kitâbu'l-Kitâbet -----	321
2.48.1. Kitâbet Akdinin Efendi ve Köle Açısından Bağlayıcılığı-----	321
SONUÇ -----	323
KAYNAKÇA -----	329

KISALTMALAR

b.	: İbn
bkz.	: Bakınız
cc	: Celle Celâlüh
çev.	: Çeviren
d.	: Doğum
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
EKEV	:Erzurum Kültür ve Eğitim Vakfı
h.	: Hicrî
Hız.	: Hazreti
Nşr.	: Neşreden
Nr.	: Numara
ö.	: Ölüm
ra	: Radiyallâhu ‘Anh
sav	: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
ss.	: Sayfa sayısı
thk.	: Tahkik
ty.	: Tarih yok
vd.	: Ve diğerleri
yy.	: Yayın yeri yok

ÖN SÖZ

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın (cc) adıyla ...

Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun. Salât ve selâm efendimiz, peygamberimiz Hz. Muhammed'e, onun âline ve ashâbına olsun.

“Tafsili delillerden elde edilmiş şer‘î, amelî hükümleri bilmek” şeklinde tanımlanan fıkıh, insana hayatının tüm aşamalarında yol göstermiş, lehine ve aleyhine olan davranışların bilgisini sunmuştur. Bu ilim, insan davranışlarının tamamını konu edinmesi hasebiyle geniş bir alana yayılmış ve kendi içinde alt dallara ayrılmıştır. Bunlardan biri de, hükümleri farklı olan benzer meseleleri inceleyen furûk-u fikihiye ilmidir.

Çalışmamız bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın önemi, kapsamı ve kaynakları üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde ise furûk-u fikihiyenin kavramsal analizi yapılmış, önemine ve faydalarına değinilmiş dahası bu türde verilen eserlerde takip edilen metotlar açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu ilmin ilgili olduğu kavramlar ve terimler izah edilmiş ve bu alanda telif edilen eserler mezhepler bağlamında belirtilmiştir. İkinci bölümde ise Minhâcü't-Tâlibin'de tespit edilen furûk örnekleri tahlil edilmiştir.

Yurtdışında hakkında fazlaca çalışma yapılmasına rağmen, fıkıh ilmi açısından önemli bir mevkiye sahip furûk-u fikihiyenin ülkemizde hak ettiği değerde çalışmalara konu olmaması, bizi bu alanda çalışmaya sevk etmiştir.

Çalışma konusunun belirlenmesinden itibaren yakın ilgi ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Ali İhsan Pala'ya, kıymetli fikirleriyle çalışmanın olgulaşmasına kat-

kı sağlayan Prof. Dr. Davut Yaylalı ve Prof. Dr. Őamil Dağcı'ya, Őahsıma değerli vakitlerini ayırarak önerilerde bulunan Doç. Dr. Necmettin Kızılkaya'ya, çalışmanın tashihi ve editörlüğünü yapan Dr. Öğr. Üyesi Halil Kılıç'a ve mesai arkadaşlarıma teşekkür ederim. Ayrıca eğitim hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen aileme Őükranlarımı arz ederim.

Sa'y-u gayret bizden, tevfiık Cenâb-ı Allah'tandır.

Muhammet BAĐÇİVAN
MUŞ 2022